

Kolizní opatrovnictví – základní rámeček

Tento materiál shrnuje původní legislativní úpravu kolizního opatrovnictví a dílčí změny, k nimž došlo novelizací zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

A. Práva a povinnosti kolizního opatrovníka (původní úprava dle o.s.ř.)

Povinnosti a práva procesního kolizního opatrovníka:

- § 31 odst. 1 o. s. ř.: *Ustanovený opatrovník nebo jiný zástupce má stejné postavení jako zástupce na základě procesní plné moci.*
- § 28a odst. 1 o. s. ř.: *Procesní plnou moc nelze omezit. Zástupce, jemuž byla tato plná moc udělena, je oprávněn ke všem úkonům, které může v řízení učinit účastník.* „Oprávněn“ tu znamená oprávněn využívat všechna oprávnění, která má v řízení účastník, ale také plnit všechny povinnosti, které v řízení účastník má.

Povinnosti (některé) procesního kolizního opatrovníka vůči soudu:

- § 101 odst. 1 o. s. ř.: *K tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, jsou účastníci povinni zejména*
- *tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti; neobsahuje-li všechna potřebná tvrzení žaloba (návrh na zahájení řízení) nebo písemné vyjádření k ní, uvedou je v průběhu řízení,*
- *plnit důkazní povinnost (§ 120 odst. 1) a další procesní povinnosti uložené jim zákonem nebo soudem,*
- *dbát pokynů soudu (tzn. procesních pokynů – jde o realizaci „oprávnění, která mu [soudu] umožňují nastolit či posílit procesní pořádek“)*
- § 101 odst. 3 o. s. ř.: *nedostaví-li se řádně předvolaný účastník k jednání a včas nepožádal z důležitého důvodu o odročení, může soud věc projednat a rozhodnout v nepřítomnosti takového účastníka; vychází přitom z obsahu spisu a z provedených důkazů.* A contr. je povinnost dostavit se na předvolání soudu, nebo se včas omluvit, a to pouze z důležitého důvodu; povinnost účastníka (i jeho zástupce) účastnit se jednání však není tak přísná, jako u svědka – není tu hrozba sankce v podobě předvedení, ale právě toho, že věc bude projednána bez jeho přítomnosti, nelze však zcela vyloučit hrozbu uložení pořádkové pokuty.
- § 120 odst. 1 o. s. ř.: *Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení.*
- vykonávat opatrovnictví bez nároku na odměnu

Práva (některá) procesního kolizního opatrovníka vůči soudu

(pozn.: má-li však veřejný opatrovník vůči soudu nějaká procesní práva, měl by je v zájmu svého opatrovance samozřejmě i využívat v jeho zájmu; ve vztahu k opatrovanci tak **jde v řadě případů současně o povinnosti!**):

- provádět všechny procesní úkony vůči soudu (§ 41 a násl. o. s. ř.);
- Komentář k § 17 ZSPO v Aspi hezky shrnuje: OSPOD...*účastní se jednání, může nahlížet do spisu, vyjadřuje se k návrhům a důkazům, může klást vyslychanému otázky a sám navrhopvat důkazy k prokázání svých tvrzení* (pozn.: to je současně i procesní povinnost, srov. výše), *sděluje soudu skutečnosti mající pro dané řízení význam* (pozn.: neprovádí však dokazování – neobstarává důkazy v postavení vrchnostenského orgánu veřejné správy) *atd. Orgán sociálně-právní ochrany jako kolizní opatrovník má povinnost v řízení uplatňovat všechna procesní práva dítěte, tedy především proti rozsudku, který opatrovník obdrží, může v zájmu nezletilého podat odvolání. Procesními právy dítěte jako účastníka je samozřejmě třeba rozumět i práva související s právem na spravedlivý proces obecně.* (tzn. např. uplatňování prostředků proti průtahům apod.)

- i veřejný procesní opatrovník má v souladu s [§ 137 odst. 1](#) a [§ 141 odst. 2](#) (*hotové výdaje ustanoveného zástupce, který není advokátem, ... platí stát*) [o. s. ř.](#) a podle [§ 33 vyhlášky č. 37/1992 Sb.](#), o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, právo na náhradu nutných hotových výdajů zejm. v rozsahu poštovního, jízdného, stravného a nocležného, a to i ve vztahu k realizaci povinnosti udržovat s opatrovancem pravidelné spojení a zjišťovat názor rodičů popř. dalších osob na zamýšlená opatření (i mimo soudní jednání).

Povinnosti (některé) procesního kolizního opatrovníka vůči opatrovanci:

- **o. s. ř.** výslovně žádné nestanoví (z jeho procesních povinností a oprávnění však vyplývá již popsaná povinnost je jménem opatrovance také vykonávat);
- **z. ř. s.** nověji ve druhé větě § 20 odst. 4 stanovuje pouze: *v řízení, jehož účastníkem je nezletilý, který je schopen pochopit situaci, [také opatrovník] postupuje tak, aby nezletilý dostal potřebné informace o soudním řízení a byl informován o možných důsledcích vyhovění svému názoru i důsledcích soudního rozhodnutí.* Tuto povinnost má však prvotně soud.
- **Jiná ustanovení, upravující postavení opatrovníka vůči zastoupenému popř. dalším osobám procesní předpisy (o. s. ř. / z. ř. s.) tedy neobsahují a nikdy neobsahovaly. To proto, že vztah mezi zastoupeným a zástupcem obecně, a mezi opatrovancem a opatrovníkem zvláště, upravuje a vždy upravoval hmotněprávní předpis – občanský zákoník(!)**

Která úprava OZ je tedy relevantní i pro veřejného procesního kolizního opatrovníka?

- §§ 436 – 440: zastoupení obecně
- §§ 457 – 464: zákonné zastoupení a opatrovnictví obecně
- §§ 465 – 485: opatrovnictví člověka zvláště
- §§ 943 – 952: opatrovnictví jako jiná forma péče o dítě zvláště

Jenže pozor!: Na stranu jednu nelze všechna tato ustanovení použít pro procesní opatrovnictví, neboť se vztahují úzce na opatrovnictví hmotněprávní vč. správy jmění (proto je třeba vždy zkoumat povahu konkrétního ustanovení), současně však u opatrovnictví dítěte platí, že: podle § 944 *Pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance platí ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci přiměřeně.* V návaznosti na § 928 OZ tak lze říci, že opatrovník vůči dítěti vykonává všechny povinnosti a práva jako rodič, a to současně pouze a jen v tom rozsahu, v jakém byl opatrovníkem jmenován (čili v rozsahu povinností a práv provádět jménem dítěte procesní úkony v soudním řízení). Tím jsou sem ovšem přiměřeně vztaženy i všechna obecná ustanovení o rodičovské odpovědnosti a jejím výkonu (§§ 865 a zejm. 875 až 879) a o zastoupení dítěte zvláště (§§ 892 až 895).

Která úprava OZ je tedy relevantní i pro veřejného procesního kolizního opatrovníka? Zejména je tedy možné zdůraznit tyto:

- § 438: *Zástupce jedná osobně. Dalšího zástupce může pověřit, ... vyžaduje-li to nutná potřeba, odpovídá však za řádný výběr jeho osoby.*
- § 457: *Zákonné zastoupení i opatrovnictví sleduje ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv.*
- § 466 odst. 1: **K povinností opatrovníka náleží udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení, projevat o opatrovance skutečný zájem, ... a starat se o naplnění opatrovancových práv a chránit jeho zájmy.**
- § 466 odst. 2: **Rozhoduje-li opatrovník o opatrovancových záležitostech, vysvětlí opatrovanci srozumitelně povahu a následky rozhodnutí.**
- § 467 odst. 1: *Opatrovník při plnění svých povinností naplňuje opatrovancova právní prohlášení a dbá jeho názorů..., včetně přesvědčení nebo vyznání, soustavně k nim přihlíží a zařizuje opatrovancovy záležitosti v souladu s nimi. Není-li to možné, postupuje opatrovník podle zájmů opatrovance.*

- § 467 odst. 2: *Opatrovník dbá, aby způsob opatrovancova života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním opatrovancovým představám a přáním.*
- § 946: **Dříve než opatrovník přistoupí v zastoupení dítěte k právnímu jednání, k jehož provedení byl jmenován, zjistí stanovisko rodiče, popřípadě poručníka, je-li to možné, i stanovisko dítěte, a je-li to vhodné, rovněž stanoviska dalších osob.** (=musí s těmito osobami tedy navázat kontakt, hovořit s nimi)
- § 875 odst. 2 *Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí ... dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a ... jej sdělit; to neplatí, není-li dítě schopno sdělení náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor ... sdělit. Názoru dítěte ... věnují patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu.*
- § 892 odst. 1 Opatrovník má v rozsahu svého jmenování opatrovníkem **povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé.** (tzn. k příslušným procesním úkonům v rámci řízení).

B. Kolizní opatrovnictví: změny související s novelou zákona o SPOD

Novelizací zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí došlo k 1. 1. 2022 pouze ke **dvěma změnám** souvisejících s kolizním opatrovnictvím:

1. poslanecký pozměňovací návrh doplnil do ZSPO pojem „**zvláštní spisová dokumentace**“, jde-li o děti kterým byl ORP *ustanoven opatrovníkem nebo poručníkem*;
2. změna v úpravě místní příslušnosti OÚ ORP pro výkon opatrovnictví nebo poručenství dítěte: nově se místní příslušnost neřídí místem trvalého pobytu dítěte, ale **rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, kterým byl OÚ ORP jmenován opatrovníkem nebo poručníkem dítěte podle § 17 ZSPOD** (§61, odst. 3 písm. e).

3

K čemu novelizací zákona o SPOD **nedošlo**:

- nedošlo k úplnému oddělení výkonu SPOD od opatrovnictví (z organizačního hlediska)
- nedošlo ke změně vymezení opatrovnictví dle o.s.ř., z. ř. s. a OZ
- nedošlo k omezení možnosti OSPOD vykonávat opatrovnictví

Vymezení procesního kolizního opatrovnictví

Forem veřejného zastoupení dítěte prostřednictvím OSPOD je z hlediska důvodu, způsobu i rozsahu více, základní rozlišení je na poručenství / opatrovnictví, zastoupení hmotněprávní / procesní, zastoupení z důvodu vhodnosti / kolizní. **Řešená problematika se týká téměř výhradně**

- opatrovnictví (nikoli poručenství),
- a to navíc jen opatrovnictví kolizního (nikoli „z důvodu vhodnosti“ nebo omezení RO),
- a to navíc jen procesního (nikoli hmotněprávního),
- a to navíc pouze v omezeném počtu řízení: pouze těch, vedených civilními soudy (nikoli jinými soudy či správními orgány),
- a to navíc téměř výhradně pouze v jedné oblasti nesporného řízení – ve věcech péče soudu o nezletilé.

Povinnost přijmout zastoupení dítěte

- má v občanském soudním řízení (na rozdíl např. od správního) **pouze OSPOD** (§ 17 ZSPO) **nebo advokát** (§ 29 odst. 4 věta třetí o. s. ř.), ostatní osoby musí s ustanovením (jmenováním) předem souhlasit
- **má od 1. 1. 2022 i „místně nepříslušný“ OSPOD**; § 61 odst. 3 písm. e) ZSPO: *místní příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností se řídí rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, kterým byl tento obecní úřad obce s rozšířenou působností jmenován nebo ustanoven opatrovníkem nebo poručníkem podle § 17, jde-li o výkon opatrovnictví nebo poručenství dítěte. Čili, místní příslušnost se tedy neřídí § 61 odst. 1 ZSPO, ani podpůrně § 11 spr. řádu*, ale výhradně listinou – rozhodnutím soudu, který OSPOD jmenoval.

Usnesení o jmenování procesního opatrovníka je procesním usnesením, byť se proti němu lze odvolat. Je ovšem vždy předběžně vykonatelné – jeho doručení, tím okamžikem vzniká zastoupení.

Kdo nemůže být opatrovníkem? (vodítka pro postup soudu)

- § 437 OZ: *zastoupit jiného nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. Jednal-li zástupce, jehož zájem je v rozporu se zájmem zastoupeného, s třetí osobou a věděla-li tato osoba o této okolnosti nebo musela-li o ní vědět, může se toho zastoupený dovolat. Má se za to, že tu je rozpor v zájmech zástupce a zastoupeného, pokud zástupce jedná i za tuto třetí osobu nebo pokud jedná ve vlastní záležitosti.*
- § 460 OZ: *Dojde-li ke střetu zájmu zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného či ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týž zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, anebo hrozí-li takový střet, jmenuje soud zastoupenému kolizního opatrovníka.*
- § 32 odst. 2 o. s. ř. obecně: **Zástupcem účastníka nemůže být ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného.**
- per analogiam § 62 OZ věta druhá: *Při výběru opatrovníka přihledne soud k přáním opatrovance, k jeho potřebě i k podnětům osob opatrovanci blízkých, sledují-li jeho prospěch, a dbá, aby výběrem opatrovníka nezaložil nedůvěru opatrovance k opatrovníkovi.*
- § 63 OZ: *Opatrovníkem nelze jmenovat osobu ..., jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy opatrovance, ani provozovatele zařízení, kde opatrovanec pobývá nebo které mu poskytuje služby, nebo osobu závislou na takovém zařízení.*
- § 932 odst. 1 věta druhá: *Před jejím jmenováním do funkce poručníka soud zjistí, zda její jmenování není v rozporu se zájmem dítěte.*

Pokud tyto obecně formulované podmínky nejsou splněny, a dojde ke jmenování ORP procesním kolizním opatrovníkem dítěte, je na místě se odvolat proti usnesení o jmenování. Dokud však není jmenování zrušeno, vykonává ORP všechny povinnosti (usnesení je předběžně vykonatelné!, srov. výše), až do změny nebo zrušení jmenovacího usnesení.

Pokud by usnesení soudu o jmenování ORP opatrovníkem v rozporu s uvedenými podmínkami nabylo i právní moci, nebo pokud by důvody pro to, aby ORP opatrovníkem nadále již nebyl, vznikly až následně, je na místě, aby soud opatrovníka odvolal, a to i na jeho návrh (má sám povinnost takový návrh podat); krom výše cit. ust. lze uvést i tyto:

- § 463 odst. 2 OZ za středníkem: *Soud opatrovníka odvolá i v případě, že neplní své povinnosti. Zároveň opatrovanci jmenuje nového opatrovníka.*
- § 937 OZ: *Soud zváží odvolání poručníka, zjistí-li důvody, pro které není vhodné, aby poručník svou funkci nadále vykonával.*

Závěry:

- 1.** ORP jako veřejný kolizní procesní opatrovník v soudním řízení je v zásadě vždy povinen opatrovnictví dítěte, a to bez ohledu na jeho trvalý pobyt, přijmout a vykonávat ihned od doručení jmenovacího usnesení.
- 2.** Přitom má rozsáhlé procesní povinnosti i práva jak vůči soudu, který jej jmenoval, tak především povinnosti vůči zastoupenému dítěti i vůči jeho zákonným zástupcům či dalším osobám, jejichž názor v souvislosti s řízením zjišťuje.
- 3.** Odvolat se proti svému jmenování opatrovníkem nebo po svém jmenování navrhopvat, aby jej soud odvolal, **může a současně** musí ORP, avšak **právě, jen a pouze** tehdy, pokud tu může být střet zájmů ORP jako veřejného opatrovníka na straně jedné a jako nositele veřejnoprávní ochrany dítěte na straně druhé (dítě je nebo se stane ohroženým ve smyslu **§ 6**), nebo pokud jsou na straně jeho zaměstnanců dány podobné důvody, které by v případě jejich postavení coby osob úředních byly důvody pro **vyloučení pro podjatost** (§ 14 spr. ř.; zde však o podjatosti ve smyslu spr. ř. samozřejmě formálně nejde!), nebo pokud tu jsou jiné, avšak **podobně závažné důvody, pro které není vhodné, aby ORP opatrovnictví vykonával.**
- 4.** Orgán sociálně-právní ochrany **je povinen vykonávat procesní opatrovnictví bezplatně**, tedy bez nároku na odměnu, má však právo na náhradu nutných hotových výdajů.

Tento materiál byl zpracován v návaznosti na dotazy pracovníc a pracovníků OSPOD k otázkám spojeným s kolizním opatrovnictvím. Nejedná se o výkladové stanovisko.

Oddělení koncepce ochrany práv dětí a transformace služeb pro rodiny s dětmi, MPSV.

V Praze leden 2022.